

פרק יא

תשובת בני ישראל יחדיו "כל אשר דבר ה' נעשה"

ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה'". ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה" (שמות יט, ז-ח).

ובמכילתא ויבא משה ויקרא לזקני ישראל — מגיד שחלק כבוד לזקנים^א.

וכתב האור החיים הק' הטעם שקרא לזקני העם ודבר בפניהם במעמד כל העם ולא דבר לכל העם בכללות, וז"ל:

"נתחכם משה רבינו ע"ה בשליחותו לעשותה בהתבוננות, כי ירא ופחד לבבו דילמא תארע תקלה בדבר שהוא תכלית הכל ועיקר העולם, וכבר אחזו חבלים לארץ שמא ח"ו לא יקבלו ישראל את התורה, וניתחכם ע"ה ולא דבר לכללות העם עד שקרא לזקנים והושיבם לפניו, וכל ישראל יחד שומעים דברי משה וכו' והועיל בזה שלא יתחילו להשיב אלא הזקנים ולא כללות העם, כי חש דילמא חס וחלילה יענו מהעם תשובה שלא כהוגן, משא"כ הזקנים מובטח הוא בהם שתשובתם תהא כהוגן, ובני ישראל נודעה להם התחכמות משה וכו' והוציאו עצמם מהחשד ולא הניחו לזקנים להשיב תחילה וענו כל העם יחדו^ב כל

(א) מגיד שמשה חלק כבוד לזקנים. — ובויקרא רבה פי"א תני רשב"י לא במקום אחד ולא בשני מקומות מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים, אלא בכמה מקומות, בסנה ובמצרים ובסיני ובמדבר ובאהל מועד, ואף לעתיד לבוא הקב"ה חולק כבוד לזקנים ה"ד (ישעיה כד, כג) וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד, עכ"ל המדרש. וז"ל המדרש שמו"ר (פ"ג), "שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל".

(ב) וענו כל העם יחדו. — ובמכילתא כאן דרשו "לא ענו בחנופה, ולא קבלו זה מזה אלא השוו כלם לב אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה", עכ"ל

אשר דבר ה' נעשה מדעתינו השלימה, ברצונינו הפשוט, ולא קדמה תשובת הזקנים לתשובת העם.

והנה הראו בני ישראל עוצם אחדותם והשוואת רצונם באלקינו, כי ששים רבוא אמרו בהשוואת דבור אחד כאמרו "יחדו" ולא נתאחר אחד מהם, ולא קדם אחד לחבירו, ולא שינה אחד מהם להשיב בנוסח אחר, אשרי עולם שאומה זו בתוכה, ובזה ידויק מאמר הנביא זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך, פירוש אמרו כלולותיך, שתי כלליות באהבה, אחד תשובה כהוגן מכולם ואין גם אחד שלא נתרצה בדבר, והשני שהשוו יחד בקול התשובה ובלשון התשובה, עכ"ל האוה"ח.

המכילתא. ונראה דשני ענינים הם לא ענו בחנופה, ולא קבלו זה מזה. העונה בחנופה מורה שאעפ"י שאינו רוצה בדבר משיב כפי דעתו של השואל כדי להחניף לו, לזה אמרו שלא ענו בחנופה. אך פעמים שאין בנשאל דעת מה ישיב ושומע מה שחבירו ישיב ואף הוא משיב כמותו, לזה אמרו ולא קבלו זה מזה, והראיה לזה ממה שענו כל העם יחדו בהשוואת דבור אחד כל אשר דבר ה' נעשה מוכח שלא ענו בחנופה ולא קבלו זה מזה. ונראה שאף זו כוונת האוה"ח הק' שכתב פי' הכתוב "אהבת כלולותיך" שתי כלליות, א', תשובה כהוגן, ואין גם אחד שלא נתרצה, והוא כנגד מה שאמרו במכילתא שלא ענו בחנופה פי' שלא מרצונם. ב', שהשוו יחד בקול התשובה ובלשון התשובה, והוא כנגד מה שאמרו במכילתא "ולא קבלו זה מזה".

ויענו כל העם יחדו. — כתב הערוך לנר בספרו מנחת עני עה"ת דשלושה פעמים כתוב בתורה שקבלו ישראל את התורה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה.

בפעם הראשונה כשאמר הקב"ה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים כתיב (שמות יט, ח) "ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה". ובפעם השניה בפרשת משפטים דכתיב ויבוא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים כתיב (שמות כד, ג) "ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה". ופעם השלישית אחר שהקריבו הקרבנות ונזרק הדם על המזבח וקרא באזניהם ספר הברית כתיב (שמות כד, ז) "ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".

וביאר די ש' ג' ענינים, א, הרצון לקיים המצוה. ב, המעשה המצוה בפועל.

ובתנחומא יתרו – רבי אומר בשעה שעמדו ישראל על הר סיני השוו כולן לב אחד לקבל עליהם מלכות שמים בשמחה שנאמר ויאמרו כל העם יחדיו, ולא עוד אלא שממשכנן עצמן זה על זה.

כתב המשך חכמה ויענו כל העם יחדו – במצות התורה יש מהם לכהנים, ויש מהם ללוים, ויש מהם למלך, ויש מהם לכה"ג, ויש מהם לסנהדרין, ויש למי שיש לו קרקע, והתורה צריכה להתקיים ע"י כלל ישראל, וכל ישראל ערבים זה לזה, ובקיומם כולם מקבלים שכר, וכל האומה הישראלית היא אדם אחד כמ"ש (יחזקאל לד, לא) "ואתן צאן מרעיתי אדם אתם", ויש מהם אשר הוא הלב כמו שאמרו צדיקים לבן של ישראל, ויש מהם שהם הראש, ויש שהם כעין כמו שאמרו ראשי העדה עיני העדה, כל אחד צריך לקיים מצוה התלויה בו, ובכללותם הוא אדם שלם, לפיכך ענו כל העם יחדו כל אשר דבר ה' נעשה, שבכללות העם כאחד כלם יחדו יעשו כל אשר דבר ה' וכל אחד יעשה השליך לו, עכ"ל.

ג, הבנת המצוה בטעמיה וסודותיה. וכתב דהרצון לקיום המצוה קודם למעשה המצוה, אבל ההבנה של המצוה בטעמיה תאחר למעשה המצוה, שאם ימתין עד שיבין המצוה בטעמיה, לא יבוא בהרבה מצות לקיים. והנה בתחילה כשאמר הקב"ה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ועדיין לא נצטוו איזה מצוות, אמרו מיד כל אשר דבר ה' נעשה והראו בזה הרצון שקיבלו המצות. ואח"כ כשסיפר להם משה כל דברי ה' והמשפטים, אמרו שנית "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה" והודיע בזה שרצונם לקיים המצות, ותיכף התחילו במה ששלח משה נערי בני ישראל והקריבו קרבנות בעבורם, ואחר שכלו העבודה וקרא לפניהם ספר הברית אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, היינו אחר שנעבוד את ה' נשתדל לשמוע ולהבין למה צוה כן.